ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 6ης Απριλίου 1962*

Στην υπόθεση 13/61,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση που υπέβαλε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Εφετείο της Χάγης, δεύτερο τμήμα, με απόφαση της 20ής Ιουνίου 1961 (101 R/60), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ,

Kledingverkoopbedrijf de Geus en Uitdenbogerd, εταιρίας εγκατεστημένης στο Ρόττερνταμ, εφεσείουσας, της οποίας πληρεξούσιος δικηγόρος είναι ο P. H. Hoogenbergh,

και

1) **Robert Bosch GmbH,** εταιρίας γερμανικού δικαίου, εγκατεστημένης στη Στουτγάρδη,

2) **Maatschappij tot voortzetting van de zaken der Firma Willem van Rijn,** ανώνυμης εταιρίας, εγκατεστημένης στο Άμστερνταμ, εφεσιβλήτων, των οποίων πληρεξούσιος δικηγόρος είναι ο J. F. A. Verzijl,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί του αν «η απαγόρευση εξαγωγών που επιβάλλει η εταιρία Robert Bosch GmbH, με έδρα τη Στουτγάρδη, στους πελάτες της και που γίνεται αποδεκτή με σύμβαση, είναι άκυρη δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ, όσον αφορά την εκμετάλλευση στις Κάτω Χώρες»,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους A. M. Donner, Πρόεδρο, O. Riese και J. Rueff, Προέδρους τμήματος, L. Delvaux και Ch. L. Hammes, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: M. Lagrange
γραμματέας: A. van Houtte

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

Α — *Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου*

Οι διάδικοι Bosch και van Rijn και η Κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας εξέφρασαν αμφιβολία ως προς το αν μπορεί να εκδοθεί προδικαστική απόφαση επί της αιτήσεως του Εφετείου της Χάγης, λόγω του ότι ασκήθηκε αναίρεση κατά της αποφάσεως που υπέβαλε αυτό το ερώτημα.

Η εν λόγω αμφιβολία προκύπτει από μια ερμηνεία του άρθρου 177 της Συνθήκης, κατά την οποία δεν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επί τέτοιας αιτήσεως, παρά αν η απόφαση του δευτεροβάθμιου ή πρωτοβάθμιου δικαστηρίου που τη διατυπώνει αποτελεί δεδικασμένο.

Αυτή η ερμηνεία του άρθρου 177 δεν επιβεβαιώνεται από το γράμμα του εν λόγω άρθρου· εξάλλου, δεν λαμβάνει υπόψη το ότι το εθνικό δίκαιο του δικαστηρίου που υποβάλλει την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και το κοινοτικό δίκαιο αποτελούν δύο διακεκριμένες και διαφορετικές κατηγορίες δικαστηρίων.

Πράγματι, όπως η Συνθήκη δεν απαγορεύει στο εθνικό ακυρωτικό να επιληφθεί της αναιρέσεως, αλλά εγκαταλείπει την εξέταση του παραδεκτού της στο εσωτερικό δίκαιο και στην εκτίμηση του εθνικού δικαστή, η Συνθήκη εξαρτά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου από τη μόνη ύπαρξή της, κατά την έννοια του άρθρου 177, αιτήσεως, χωρίς ο κοινοτικός δικαστής να οφείλει να εξετάσει αν η απόφαση του εθνικού δικαστή αποτελεί δεδικασμένο κατά τις διατάξεις του εθνικού του δικαίου.

Οι διάδικοι Bosch και van Rijn, καθώς και η Κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας, υποστηρίζουν περαιτέρω ότι δεν μπορεί να εκδοθεί προδικαστική απόφαση επί της αιτήσεως του Εφετείου της Χάγης, λόγω του ότι δεν περιορίζεται σε απλό ερώτημα ερμηνείας, κατά την έννοια του άρθρου 177, αλλά στην πραγματικότητα αποσκοπεί, όπως επισημαίνει η διατύπωσή της, στην επίλυση από το Δικαστήριο ζητήματος που αφορά την εφαρμογή της Συνθήκης σε συγκεκριμένη περίπτωση.

Η Συνθήκη δεν προβλέπει, ούτε ρητώς ούτε σιωπηρώς, τον τύπο κατά τον οποίο το εθνικό δικαστήριο πρέπει να υποβάλει την αίτησή του για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

Δεδομένου ότι η έννοια των όρων «ερμηνεία της Συνθήκης» του άρθρου 177 μπορεί να αποτελέσει η ίδια το αντικείμενο ερμηνείας, ο εθνικός δικαστής έχει τη δυνατότητα να διατυπώσει την αίτησή του με τρόπο απλό και ευθύ που επιτρέπει στο Δικαστήριο να μην αποφανθεί επ' αυτής της αιτήσεως παρά εντός των ορίων της αρμοδιότητάς του, δηλαδή μόνο στο μέτρο που περιλαμβάνει ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της Συνθήκης.

Ο ευθύς τρόπος, με τον οποίο διατυπώθηκε η υπό κρίση αίτηση, επιτρέπει να αντληθούν σαφώς τα περιεχόμενα σ' αυτή την αίτηση θέματα ερμηνείας.

Η Κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας ισχυρίζεται επίσης ότι, ενόσω οι προβλεπόμενοι στο άρθρο 87 της Συνθήκης κανονισμοί δεν έχουν εκδοθεί, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί επί της ερμηνείας του άρθρου 85, δεδομένου ότι μέχρι τότε η εφαρμογή του τελευταίου ανήκει στην αρμοδιότητα των μόνων εθνικών αρχών.

Αυτό το επιχείρημα δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

Ακόμα και αν γίνει δεκτό ότι η εφαρμογή των άρθρων 85 επ. της Συνθήκης ανήκει στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών, αυτό δεν σημαίνει ότι το άρθρο 177, που αφορά την ερμηνεία της Συνθήκης, δεν εφαρμόζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο εθνικός δικαστής, ανάλογα με την περίπτωση, να έχει το δικαίωμα ή να υποχρεούται να υποβάλει αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

Πράγματι, αφενός, η εν λόγω διάταξη δεν περιέχει καμιά επιφύλαξη σχετικά με τα άρθρα 85 επ., αφετέρου δε, επιβάλλεται εναρμόνιση της νομολογίας, όπως

την επιδιώκει το άρθρο 177, ειδικώς στις περιπτώσεις όπου η εφαρμογή της Συνθήκης ανατίθεται στις εθνικές αρχές.

Συνεπώς, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της υπό κρίση αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, κατά την έννοια του άρθρου 177 της Συνθήκης.

Β — *Επί της ουσίας*

Η απόφαση του Εφετείου της Χάγης θέτει το ερώτημα αν το άρθρο 85 είχε εφαρμογή αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης.

Καταρχήν η απάντηση είναι καταφατική.

Τα άρθρα 88 και 89 της Συνθήκης, που απονέμουν αντιστοίχως αρμοδιότητες στις εθνικές αρχές και στην Επιτροπή για την εφαρμογή του άρθρου 85, προϋποθέτουν την εφαρμογή αυτής της διατάξεως αμέσως μετά την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης.

Εντούτοις, τα άρθρα 88 και 89 δεν μπορούν να διασφαλίσουν την πλήρη και αυτούσια εφαρμογή του άρθρου 85, ώστε η μόνη ύπαρξή τους να επιτρέπει το συμπέρασμα ότι το άρθρο 85 επάγεται, αμέσως μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης, όλα τα αποτελέσματά του και ότι ιδίως η προβλεπομένη στην παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου αυτοδικαία ακυρότητα επέρχεται σε όλες τις περιπτώσεις που υπάγονται στον ορισμό της πρώτης παραγράφου και για τις οποίες δεν έγινε ακόμα δήλωση μη εφαρμογής, βάσει της παραγράφου 3. Πράγματι, το άρθρο 88 δεν προβλέπει απόφαση των αρχών των κρατών μελών επί του παραδεκτού συμπράξεων, παρά μόνον όταν αυτές υποβάλλονται στην έγκρισή τους στο πλαίσιο του διέποντος τον ανταγωνισμό δικαίου, το οποίο ισχύει στις χώρες τους.

Το άρθρο 89, παρόλον ότι απονέμει στην Επιτροπή γενική αρμοδιότητα επιθεωρήσεως και ελέγχου, δεν της παρέχει το δικαίωμα παρά να διαπιστώνει ενδεχόμενες παραβάσεις των άρθρων 85 και 86, χωρίς να της απονέμει αρμοδιότητα για την έκδοση πιστοποιήσεων κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 3.

Τέλος, κανένα από τα εν λόγω δύο άρθρα δεν περιέχει μεταβατική κανονιστική ρύθμιση για τις υφιστάμενες κατά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης συμπράξεις.

Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι οι συντάκτες του πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001 σ. 25 επ.) εμπνεύστηκαν από την ίδια αντίληψη.

Πράγματι, όπως προκύπτει από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 6, παράγραφος 2 και 5, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού η Επιτροπή μπορεί ακόμα να εκδώσει αποφάσεις, δυνάμει της παραγράφου 3 του άρθρου 85, για συμπράξεις υφιστάμενες πριν από την έναρξη ισχύος του εν λόγω κανονισμού και στις οποίες έχει το δικαίωμα να προσδώσει τότε αναδρομική δύναμη και πέραν της ημερομηνίας κατά την οποία κοινοποιήθηκε η σύμπραξη.

Από αυτό έπεται ότι, οι συντάκτες του κανονισμού φαίνεται να έχουν προβλέψει επίσης ότι, κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του εν λόγω κανονισμού, υφίστανται συμπράξεις επί των οποίων έχει εφαρμογή το άρθρο 85, παράγραφος 1, ως προς τις οποίες, όμως, δεν έχει ακόμα εκδοθεί απόφαση κατά την έννοια της παραγράφου 3, χωρίς για τον λόγο αυτό οι εν λόγω συμπράξεις να είναι άκυρες αυτοδικαίως.

Η αντίθετη ερμηνεία θα κατέληγε στην απαράδεκτη συνέπεια ότι ορισμένες συμπράξεις θα ήσαν καταρχήν άκυρες επί πολλά έτη, χωρίς καμιά αρχή να έχει ποτέ διαπιστώσει αυτή την ακυρότητα, ενώ μεταγενέστερα η εν λόγω ακυρότητα θα εξαφανιζόταν αναδρομικά.

Κατά γενικό τρόπο, θα ήταν αντίθετο προς τη γενική αρχή της ασφαλείας του δικαίου — κανόνα δικαίου που πρέπει να τηρείται κατά την εφαρμογή της Συνθήκης — το να πλήττονται με αυτοδικαία ακυρότητα ορισμένες συμφωνίες πριν ακόμα γίνει γνωστό και, επομένως, διαπιστωθεί σε ποιες συμφωνίες έχει εφαρμογή το σύνολο του άρθρου 85.

Έτσι — σύμφωνα με το άρθρο 85, παράγραφος 2, το οποίο αναφέροντας τις «απαγορευόμενες δυνάμει του παρόντος άρθρου συμφωνίες ή αποφάσεις», θεωρεί ότι η πρώτη και η τρίτη παράγραφος του εν λόγω άρθρου αποτελούν ενιαίο σύνολο — πρέπει να γίνει δεκτό ότι, μέχρι της ενάρξεως ισχύος τους πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης, η αυτοδικαία ακυρότητα δεν ίσχυσε παρά για τις συμφωνίες και αποφάσεις που οι αρχές των κρατών μελών θεώρησαν, βάσει του άρθρου 88, ότι ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, και που δεν μπορούσαν να τύχουν της άρσεως της απαγορεύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 3, ή ως προς τις οποίες η Επιτροπή προέβη στην προβλεπομένη από το άρθρο 89, παράγραφος 2, διαπίστωση.

Δεδομένου ότι το Εφετείο της Χάγης δεν διευκρίνισε στην απόφασή του περί παραπομπής την εποχή, η οποία πρέπει να ληφθεί υπόψη για να αποφανθεί το Δικαστήριο επί της ενδεχομένης ακυρότητας της επίμαχης συμφωνίας, πρέπει να εξεταστεί το εν λόγω ερώτημα και για την περίοδο που ακολουθεί την έναρξη ισχύος του κανονισμού.

Όσον αφορά τις ισχύουσες κατά την έναρξη ισχύος του εν λόγω κανονισμού αποφάσεις και συμφωνίες, δεν ισχύει έναντί τους η αυτοδικαία ακυρότητα απλώς και μόνο διότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1.

Αυτές οι συμφωνίες και αποφάσεις πρέπει να θεωρούνται ισχυρές όταν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 2, του εν λογω κανονισμού· πρέπει να θεωρούνται προσωρινώς ισχυρές όταν, παρόλον ότι δεν υπάγονται σ' αυτή τη διάταξη, κοινοποιούνται στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού.

Η εγκυρότητα αυτή δεν είναι οριστική, εφόσον η αυτοδικαία ακυρότητα του άρθρου 85, παράγραφος 2, ισχύει όταν οι αρχές των κρατών μελών ασκούν την αρμοδιότητα που τους απονέμει το άρθρο 88 της Συνθήκης και τους διατηρεί το άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού, για να εφαρμόζουν το άρθρο 85, παράγραφος 1, και να κηρύσσουν απαγορευμένες ορισμένες συμφωνίες ή αποφάσεις.

Εξάλλου, η άρνηση της Επιτροπής να εκδώσει απόφαση κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 3, ως προς ορισμένες συμφωνίες και αποφάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου, συνεπάγεται την ακυρότητά τους από την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του εν λόγω κανονισμού.

Εντούτοις, οι διατάξεις του άρθρου 7 αυτού του κανονισμού παρέχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα — ακόμα και αν η συμφωνία ή η απόφαση δεν μπορούν να τύχουν της άρσεως της απαγορεύσεως κατ' εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, να περιορίζουν το αποτέλεσμα της απαγορεύσεως του άρθρου 85, δηλαδή την αυτοδικαία ακυρότητα σε ορισμένη περίοδο, όταν οι ενδιαφερόμενοι είναι διατεθειμένοι να λύσουν ή να τροποποιήσουν αυτές τις συμφωνίες ή αποφάσεις.

Η εν λόγω διάταξη του άρθρου 7 του προαναφερθέντος κανονισμού δεν έχει νόημα, παρά αν δεν υφίσταται αυτοδικαία ακυρότητα ενόσω η Επιτροπή δεν έχει αποφανθεί επί των συμφωνιών και αποφάσεων που της κοινοποιήθηκαν ή ενόσω οι αρχές των κρατών μελών δεν δήλωσαν ότι το άρθρο 85 έχει εφαρμογή.

Το ερώτημα του Εφετείου της Χάγης αφορά το αν η απαγόρευση εξαγωγών που επιβάλλεται από την εταιρία Robert Bosch της Στουτγάρδης στους αγοραστές της, η οποία γίνεται αποδεκτή από αυτούς, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

Αυτό το ερώτημα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καθαρώς ερώτημα ερμηνείας της Συνθήκης, διότι, δεδομένου ότι δεν εκτέθηκε προς το Δικαστήριο το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναφέρεται αυτή η περιληπτική απαγόρευση, αυτό δεν μπορεί να αποφανθεί επί του εν λόγω σημείου χωρίς να προβεί σε προηγούμενη εξέταση· μια τέτοια εξέταση δεν ανήκει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, αποφαινομένου δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης.

Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο πρέπει να περιοριστεί στο να διαπιστώσει ότι δεν αποκλείεται οι απαγορεύσεις εξαγωγών που αναφέρει το Εφετείο να περιλαμβάνονται στον ορισμό του άρθρου 85, παράγραφος 1, και να ανταποκρίνονται ιδίως στους όρους: «συμφωνίες(...) που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών(...)»

Επιπλέον, αν αυτές οι απαγορεύσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, δεν μπορεί να γίνει δεκτό άνευ ετέρου ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, του πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης έχει επ' αυτών εφαρμογή κατά τρόπο τέτοιο ώστε, δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, απαλλάσσονται της κοινοποιήσεως και, επομένως, πρέπει να θεωρούνται ισχυρές.

Πράγματι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο I, οι συμφωνίες που αφορούν εισαγωγές ή εξαγωγές μεταξύ κρατών μελών δεν απαλλάσσονται της κοινοποιήσεως, ενώ η απαγόρευση εξαγωγών έχει αποτελέσματα διαφορετικά από αυτά που αφορά το στοιχείο II, του άρθρου 4, παράγραφος 2, και αποτέλεσμα διαφορετικό από τα προβλεπόμενα στο στοιχείο III της εν λόγω διατάξεως.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

έχοντας υπόψη τα διαδικαστικά έγγραφα,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Επιτροπής της ΕΟΚ και των διαδίκων της κύριας δίκης, καθώς και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα,

έχοντας υπόψη τα άρθρα 85, 87, 88, 89 και 177 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, το Πρωτόκολλο περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και τον Κανονισμό Διαδικασίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

κρίνοντας επί της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, κατά την έννοια του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, που του υπέβαλε το Εφετείο της Χάγης με έγγραφο της 10ης Ιουλίου 1961, αποφαίνεται:

1) Μέχρις ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού, τον οποίο προβλέπει το άρθρο 87 σε συνδυασμό με το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, το άρθρο 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης δεν επάγεται τα αποτελέσματά του παρά μόνον έναντι των αποφάσεων και συμφωνιών για τις οποίες οι αρχές των κρατών μελών ρητώς αποφάσισαν, βάσει του άρθρου 88 της Συνθήκης, ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, και ότι δεν μπορούν να τύχουν των ευεργετικών διατάξεων της παραγράφου 3, ή ως προς τις οποίες η Επιτροπή διαπίστωσε, με απόφαση εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 89, παράγραφος 2, ότι είναι αντίθετες προς το άρθρο 85.

2) Οι λοιπές συμφωνίες και αποφάσεις, επί των οποίων ισχύει η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, και που υφίστανται κατά την έναρξη ισχύος του πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης, δεν πρέπει να θεωρούνται ως αυτοδικαίως άκυρες, αν έχουν κοινοποιηθεί εμπροθέσμως σύμφωνα με το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού, παρά μόνο εάν είτε η Επιτροπή αποφασίσει ότι δεν μπορεί να εκδοθεί επ' αυτών η προβλεπομένη στο άρθρο 85, παράγραφος 3, απόφαση ούτε να εφαρμοστεί επ' αυτών το άρθρο 7, παράγραφος 1, του κανονισμού είτε οι αρχές των κρατών μελών αποφασίσουν να ασκήσουν οι ίδιες τις εξουσίες που τους παρέχει το άρθρο 88 της Συνθήκης, σε συνδυασμό με το άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού.

3) Οι συμφωνίες και αποφάσεις, επί των οποίων ισχύει η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, και οι οποίες, υφιστάμενες κατά την έναρξη ισχύος του πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης και μη υπαγόμενες στο άρθρο 5, παράγραφος 2, δεν κοινοποιήθηκαν εμπροθέσμως, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, είναι άκυρες αυτοδικαίως από την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του εν λόγω κανονισμού.

4) Κατά τα λοιπά η αίτηση δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προδικαστικής αποφάσεως.

Αποφασίστηκε στο Λουξεμβούργο στις 6 Απριλίου 1962.

Donner Riese Rueff

Delvaux Hammes

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Απριλίου 1962.

Ο Γραμματέας
A. van Houtte

Ο Πρόεδρος
A. M. Donner